

Ragıp Zarakolu: Prof. Dr. Verjine Svazlian ve 1915'in sözlü tarihi

Posted on 15/07/2015

Verjine Svazlian ile, 1998 yılında Soykırım Müzesi'nin davetlisi olarak, Ermenistan Bilimler Akademisi'nin Avusturya Kültür Ofisi ile birlikte düzenlediği "Franz Werfel ve Musadağ" başlıklı sempozyuma tebliğ sunmak üzere gittiğimde tanıştım. O sıralarda "İstanbul Ermenilerinin Folkloru" adlı kitabını son hâline getirmekle uğraşıyordu. 1950'li yıllardan beri 1915'in sözlü tarihi üzerine çalışmakta olduğunu öğrenince ona hayran kalmamak mümkün değildi. Değerli bir hukukçu olan eşi de o sıralarda Cumhurbaşkanlığı anayasa hukuku danışmanı idi.

Onun kendi ailesinin öyküsü de çok ilginçti. Oradan oraya savrulmuşlardı. Kendisi de zaten Kahire doğumlu idi. Aile 50'li yıllarda Sovyet Ermenistan'ına gitmişti. Ailenin bir bölümü de İstanbul'da kalmıştı. İstanbul kanadından olan Baykar Sivazliyan da, Verjine Hanım'ın kuzeni, hâlen Roma'da yaşayan değerli bir akademisyen. Onunla da Cenova Belediyesi'nin "Giusti/ Doğrular" bağlamında düzenlediği toplantılar sırasında tanışmıştım.

İtalyan üniversitelerinde, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin bir parçası olarak, Türkçe öğreniminin yaygınlaşmasının önünü açanlardan biridir Baykar Bey. Geçen yıl Baykar Bey'in Verjine Hanım ile Yerevan'da benim aracılığım ile buluşmalarından çok mutlu olmuştum.

Bu yaz, Prof. Svazlian'ın "1915'in Sözlü Tarihi" adlı 1000 sayfalık kitabının son düzeltilerine bakmakla geçti. Burada anlatılan aynı zamanda bizim hikâyemizdi, de te fabula narratur Horatius'un deyişiyle. İyisiyle, kötüsüyle, korkuncu ile Anadolu'nun öyküsü.

Bu araştırmada yer alan 700 tanıklık ve sözel tarih incelemeleri orijinal kaynakları, 55 yılı

aşkın bir süre boyunca kelimesi kelimesine, parça parça yazıya dökülerek, ses ve görüntü kaydı yapılarak derlenip tamamlandı.

Prof. Dr. Svazlian, “Ermeni Soykırımı’ndan mucize eseri olarak kurtulan ve çok kötü yaşam koşullarına kahramanca karşı koyarak, gördüklerini ve hatırladıklarını hafızalarının derinliklerinde saklayıp bana aktaran o nesillere en derin şükranlarımı sunuyorum.

Onlar böylece Ermeni Ulusu’nun tarihsel toplumsal hafızasını, insanlığın adil yargısına ve dünyaya teslim edilmek üzere, hiçbir iz bırakmadan kaybolmaktan kurtarmışlardır” diyor girişinde.

ANI-TANIKLIKLAR

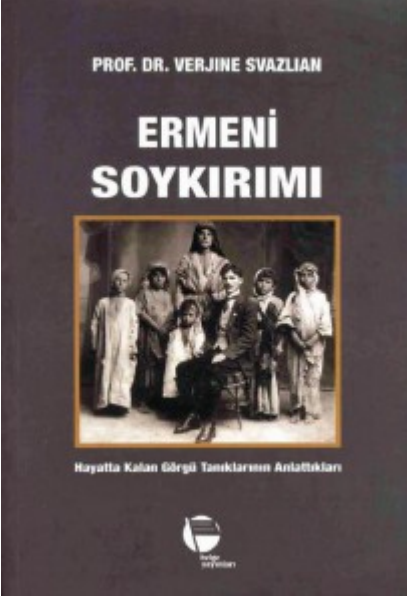
Henüz Sovyet Ermenistan’ında Ermeni Soykırımı’ndan açıkça bahsetmenin imkânsız olduğu 1955 yılından itibaren, ve soykırımdan kıl payı kurtulmuş, sürgün edilmiş ve vatanlarına dönüş yapmış görgü tanıkları haksız bir biçimde iftiraya uğrama ve sürgüne gönderilme korku ve dehşeti içinde yaşarlarken, Yerevan Haçatur Abovyan Pedagoji Enstitüsü’nde öğrenci olan Verjine, her türlü zorluğu hiçe sayıp halkın sözlü geleneklerine ait o tür konuların tarihsel ve belgesel değerlerinin bilinciyle ve başlangıçta Batı Ermeni’si olmanın dürtüsüyle ve kendi şahsî inisiyatifiyle, 1960 yılından itibaren ise Ermenistan Bilimler Akademisi Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü’nün şemsiyesi altında, başka bilimsel çalışmalara paralel olarak, Ermenistan’ın yazın yakıcı sıcağında, kışın dondurucu soğuşunda, mahalle mahalle, köy köy yayan gezerek Ermeni Soykırımı’ndan mucize eseri olarak kurtulmuş görgü tanıklarını arayıp bularak, onlara incelikle yaklaşarak, ek sorular sorup onların dikkatini dağıtmadan, aksine doğrudan doğruya edindikleri izlenimleri serbest bir şekilde ifade etmelerine izin vererek, onların anlattıkları, o zamana kadar ne Ermenistan’da ne de Diaspora’da yayımlanmış tüyler ürperten anıları, sözlü olarak aktarılmış tarihsel içerikli etkileyici hikâyeleri ve muhtelif tarihî şarkıları yazıya (aynı

zamanda o tarihten sonra, 1995 yılında Tsitsernakaberd'de (Yerevan) kurulmuş olan Ermenistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi (EC UBA) Ermeni Soykırımı Müze-Enstitüsü'nün müdürlüğü tarafından sunulan imkânlarla soykırımdan kurtulan görgü tanıklarının anlattıkları sadece anı-tanıklıkları yazıya dökerek, ses kaydı yaparak değil aynı zamanda görgü tanıklarının anlattıklarını ve tarihî mahiyetli (Ermenice ve Türkçe dillerindeki) şarkıların (teknisyen, Galust Halacyan'la) video görüntülerini kaydederek bu çalışmalara devam etti. [Bk. "Tehcir Türküleri", Sanat ve Hayat dergisinin ücretsiz eki, Nisan 2005; ya da Verjine Svazlian, Ermeni Soykırımı ve Toplumsal Hafıza, Belge Yayınları, 2005].

Kelime kelime deşifre ederek bu esere, EC UBA Ermeni Soykırımı Müze-Enstitüsü arşivindeki, geçmişte kendileri tarafından, doğrudan kendi intibalarıyla yazılmış 'Elyazması Anılar', 'Günlükler', 'Ses kayıtları', 'Görüntü Arşivi'nde saklanan hayatta kalan görgü tanıklarının anılarını, gelecek nesillere mal etmek amacıyla ekledi.

İSTANBUL ERMENİLERİ FOLKLORU

Ermenistan dışında ayrıca farklı ülkelere yaptığı kısa süreli şahsi seyahatlerin yanı sıra, uluslararası konferanslara katılım vesilesiyle bulunduğu New York, San Fransisco (1979), Atina (1984), Los Angeles (1990), İstanbul'da (1996, 1997) kayıt tutma şansına sahip oldu. İstanbul'da farklı nitelikte halk söylenceleri [Verine Svazlian, İstanbul Ermenileri Folkloru, Ermenice, 2000 Yerevan] yanı sıra, yerel Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Yaşlılar Evi'nde 40 civarı tanıklığı da yazıya döktü.

1999 yılında, Paris Doğu Dilleri Enstitüsü'ndeki anıları da derlemesine aldı. Los Angeles 'Ararat' Yaşlılar Evi'ni ziyaret etti ve Deir-es-Zor, Ras-ül-Ayn ve Rakka çöllerinde yaşayan Arap-Bedevi görgü tanıklarından görüntü kayıtlarını yaptığı anı-röportajları da çalışmasına kattı. Ayncar (Lübnan), Halep, Kesab ve Deir-es-Zor'da (Suriye) konuşmalar yaptı. Orada inşa edilmiş olan Kutsal Şehitler Kilise-Kompleksi Müzesi'nde, masum kurbanların anısını yaşatmaya söz verdi. Kahire 'Aytsemmik' Kadınlar Birliği 'Karapet Ağa Apikyan' Ermeni Yaşlılar Evi'ni ziyaret etti ve yaşayan son görgü tanıklarının hatıralarını da kayda aldı.

Sevgili Verjine iyi ki varsın. Sana sonsuz teşekkür borçluyuz.

Bundan sonra sıra inşallah, "İstanbul Ermenileri Folkloru"nu tercüme ettirip yayınlamakta.

Kaynak: taraf.com.tr